

ks. Paweł Maciaszek

Nabożeństwa rozpoczęcia i zakończenia pielgrzymki w agendach liturgicznych

Pielgrzymowanie wiernych do ośrodków kultu religijnego zawsze jest wyrazem ludzkiej tęsknoty za bliskością z Bogiem. Pierwsze lata XXI w. charakteryzują się kontynuacją rozpoczętej przed wiekami tradycji nawiedzania sanktuariów jako miejsc wyjątkowej obecności Ojca Niebieskiego – Pana nieba i ziemi¹. Przedmiotem niniejszego opracowania jest teologiczno-liturgiczna analiza obrzędów uroczystych nabożeństw rozpoczęcia i zakończenia pielgrzymki proponowanych w agendach liturgicznych. Najczęściej używanymi przez rzymskokatolickich duszpasterzy podręcznikami liturgicznymi przeznaczonymi do modlitwy pątników są *Obrzędy błogostawieństwa* oraz opracowane przez komisje liturgiczne w diecezjach opolskiej i katowickiej agendy².

1. Cele pielgrzymowania

W komentarzu wprowadzającym do obrzędów rozpoczęcia i zakończenia pielgrzymki przypomina się prawda, że wierni zdążający do świętych miejsc i spędzający tam czas na modlitwie są obrazem „Ludu Bożego pielgrzymującego do domu Ojca”³. Wspólnota Kościoła bowiem „osiągnie pełnię dopiero w chwale niebieskiej, gdy nadejdzie czas odnowienia wszystkiego (Dz 3, 21)”⁴. Nie posiadając na ziemi trwałego miasta i szukając przyszłego (zob. Hbr 13, 14), dzięki nadziei wierni stają się domownikami przyszłego Królestwa. Wyruszającym w drogę przysługuje zatem tytuł pielgrzyma, którym określa się obcego, przechodnia i kogoś, kto nie posiada prawa obywatelstwa⁵. Zdążający do sanktuariów uświadamiają sobie, że są cudzoziemcami, nie tylko dlatego, że ziemia na której mieszkają, należy do Boga, lecz również dlatego, że są obywatelami ojczyzny niebieskiej⁶. To dlatego chrześcijaństwo określano mianem drogi (zob. Dz 9, 2; 18, 25; 24, 22). Uczeń Jezusa Chrystusa – Mistrza z Nazaretu – cieszył się znalezieniem prawdziwej drogi, której nie znał wcześniej. Jest nią sam Zbawiciel, w którym dokonuje się Pascha, czyli przejście ze śmierci do życia.

Pozostawanie w nadziei, które daje chrześcijanom przedsmak bycia w domu Ojca, uwarunkowane jest zjednoczeniem z Bogiem. Z tej racji konieczne jest szukanie Go, które już dla Narodu Wybranego dokonywało się podczas zdążania do sanktuarium. „Izraelita wiedział, że Bóg jest wszędzie obecny. Ale też wiedział, że pewne miejsca były pod tym względem specjalnie uprzywilejowane. Były to miejsca objawienia się Boga”⁷. W nich nieustannie doświadcza się miłości Wszechmogącego, który zamieszkał między ludźmi. Uczynił to po to, aby przekonać ludzi o swojej miłości do nich i zaświadczyć o danej im zdolności miłowania. W miejscach tych najlepiej kształtuje się postawa dziękczynienia za uprzedzające działanie Boga⁸. Pielgrzymka do świątyni i naznaczony modlitwą pobyt w niej to „znaki świętości i chwały Boga Najwyższego, a bardzo bliskiego”⁹. Przynaglony darem pobożności chrześcijanin wyrusza w drogę, pojmując ją jako okazję do wyrażenia „szacunku należnego Bogiemu majestatowi i miłości wobec wiernego Boga”¹⁰.

Dokumenty Kościoła nauczają, że tak jak sanktuarium jest miejscem modlitwy, tak pielgrzymka jest drogą modlitwy. Czas rozmowy z Bogiem dodawać będzie pątnikom potrzebnych sił, a w słowie Bożym odnajdą oni światło, przewodnika, pokarm i siłę¹¹. Nabożeństwo na rozpoczęcie pielgrzymki powinno uświadomić pątnikom, że jej celem jest wyproszenie u Boga wszystkiego, co może umocnić trwanie na drodze zbawienia: „wewnętrznej odnowy i duchowego odrodzenia”¹², „umocnienia życia chrześcijańskiego i dodania zapału do pełnienia dzieł miłości”¹³. Wyproszenie tych łask i osiągnięcie tych celów ma dla wiernych wyjątkowe znaczenie, bowiem pokonywaniu przez wyznawców Chrystusa drogi ziemskiego życia towarzyszy prześladowanie. Jest ono próbą przed ostatecznym przyjściem Zbawiciela i odslania tajemnicę bezbożności, która kusi odejściem od prawdy i opowiedzeniem się po stronie kłamstwa. Uleganie prześladowaniu polega na odrzuceniu prawdy miłości, czyli na wzgardzeniu orędziem zbawienia (zob. 2 Tes 2, 4-12). Poddanie się działaniu szatana jest trwaniem i działaniem w błędzie, czego konsekwencją jest potępienie. Kościół potrzebuje zatem umocnienia, które zdobywa się, krocząc drogą pokuty i odnowy¹⁴.

Dar kroczenia drogą zbawienia jest treścią biblijnych tekstów proponowanych do odczytania podczas nabożeństwa rozpoczynającego pielgrzymkę. Wzywają one do postępowania w światłości Pana (Iz 2, 2-5), zachęcają do życia z sercem prawym i pełnią wiary (Hbr 10, 19-25), a mówiąc o ludzkim pielgrzymowaniu z daleka od Pana, ukazują potrzebę podjęcia trudu czuwania, by nie zejść na złą drogę (2 Kor 5, 6b – 10)¹⁵.

W proponowanych do wyboru czytaniach znajduje się opis zdążających do Emaus dwóch uczniów Chrystusa (Łk 24, 13-35). Wydarzenie to, które miało miejsce bezpośrednio po zmartwychwstaniu Zbawiciela, jest obrazem drogi chrześcijanina¹⁶. Wędrowka uczniów, którzy początkowo nie rozpoznali swojego Mistrza, ma bowiem charakter egzystencjalny i wymiar symboliczny, jest pielgrzymką wiary. Jest to droga człowieka: od utraconej nadziei do odnalezienia jej na nowo, od smutku i rozpacz do radości i entuzjazmu. Jest to rozpoznanie żyjącego Jezusa, które owocuje porzuceniem niepokoju ducha i błędzenia oraz powrotem na drogę zakorzenienia życia w Bogu. Ten czas spotkania w drodze do Emaus pozwolił uczniom odkryć prawdę o sobie oraz prawdę o ich Nauczycielu z Nazaretu. Nierozpoznany Jezus wciąż piel-

grzymuje z Kościołem, przeżywa ze swoim Ludem jego kłopoty i sprawia, że serca wiernych palają, gdy słuchają Go. Biblijny epizod z drogi do Emaus pokazuje pielgrzymom, jak życie wspólnoty chrześcijańskiej zakorzenia się w Jezusie¹⁷.

Zjednoczenie wiernych z Chrystusem dokonuje się podczas ich drogi do sanktuariów i podczas religijnych spotkań. Dzięki natchnieniom Boga i Jego prowadzeniu pielgrzymi zachowują prawość w myślach i uczynkach, a trwanie w takiej postawie pozwala im „szczęśliwie dojść do celu pielgrzymki, a w końcu do przystani zbawienia wiecznego”¹⁸. Podejmowanie trudu pielgrzymowania do miejsc wyjątkowej obecności Stwórcy jest szukaniem sensu życia, umacnianiem wiary, odnawianiem miłości, odzyskiwaniem nadziei. W tych miejscach przemawia On rozumiałym dla człowieka językiem, wskazując na drogę błogosławieństw ubóstwa, miłosierdzia, sprawiedliwości i pokoju¹⁹.

Nieustannie umacniana wiara pozwala na przyjmowanie prawd o Trójcy Świętej, a oświecając, pozwala poznawać zamysł Stwórcy. Pozostawanie w nadziei jest trwaniem w świecie obietnic Bożych. Dokonujące się wówczas oczyszczenie pozwala działać zgodnie z wolą Boga. Odnawiana miłość jednoczy z Panem i umożliwia życie według Jego przykazań. Znalezienie tych cnót warunkuje zatem prawość chrześcijańskiego życia. Przez nie bowiem człowiek, dzięki ukierunkowanemu pobożnością oraz wskazaniami moralnymi byciu i działaniu, jest zdolny do wolnego uczestnictwa w życiu Boga. One kształtują i ożywiają jego działanie moralne. One przemieniają życie człowieka w życie dziecka Bożego²⁰. Pielgrzym, pragnąc nieustannie upodabniać się do swojego Stwórcy, ofiarowuje własny trud w intencji odnalezienia prymatu Boga w codziennym życiu. W ten sposób wypełniać będzie on polecenie Zbawiciela: „bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest wasz Ojciec niebieski” (Mt 5, 48).

Analizując – wspomniane w obrzędzie błogosławieństwa wśród celów pielgrzymowania – kroczenie drogą zbawienia, warto podkreślić, że wymienione wcześniej cnoty wiary, nadziei i miłości nazywane są „Boskimi”. Człowiek nie może ich bowiem osiągnąć własną pracą lecz są one darem Boga (zob. Rz 5, 1-5). Dlatego też, jak tłumaczy św. Paweł Apostoł, nadzieja płynąca z wiary odznacza się tym, że nie zawodzi. Powodem tej niezawodności jest prawda o rozlanej w ludzkich sercach miłości Wszechmogącego Boga. Człowiek może kochać swego Pana jedynie miłością, którą On sam go obdarza. Sprawcą tego działania jest Duch Święty.

Rozpoznanie Dawcy darów, dzięki którym zachowuje się prawość w myślach i uczynkach, rodzi i potęguje pragnienie spotkania Go. Tłumaczy potrzebę pielgrzymowania do miejsc Jego szczególnej obecności. U źródeł tego pragnienia znajduje się łaska Bożego upodobania, bowiem na człowieku skupiło się odwieczne upodobanie Ojca niebieskiego, który ludzi obdarza jedynym i wyjątkowym pokojem (Łk 2, 14)²¹. Pokojem, którego pragnienie Stwórcy zapoczątkował w każdym ze swych rozumnych stworzeń i który jest konsekwencją przyjętej przez człowieka Bożej propozycji zbawienia. Ta propozycja, którą Ojciec niebieski przedstawił swoim dzieciom, nie może pozostać bez odpowiedzi.

Zaakcentowane podczas nabożeństwa rozpoczęcia pielgrzymki, w słowie na drogę wskazanie, by czas pielgrzymowania był czasem wewnętrznej odnowy

i duchowego odrodzenia, zwraca uwagę na życie człowieka i jego nawrócenie. Wymienione w tym słowie radość i szczęście ludzkiego życia w Bogu są owocem uświęcenia, jakiego Bóg dokonuje w swoich dzieciach. Jahwe, który jest żywy (Sdz 8, 19; 3 Krl 17, 1), swoją czynną obecnością „zdobywa” człowieka, który oddalił się od Niego przez grzech. Na pielgrzymim szlaku pątnicy doświadczają tego, jak na nowo odzyskuje On wszystko, co sprzeciwia się planom zazdrosnego Boga (por. Wj 32, 12; Ez 36, 22)²². O tym, jak wygląda zamysł Ojca, pouczył ludzi Jego Jednorodzony Syn w *Modlitwie Pańskiej*, którą pielgrzymi odmawiają na rozpoczęcie i powrót pielgrzymki. W ten sposób uświadamiają sobie cel życia na ziemi – jakim jest „przystań zbawienia wiecznego”²³ i „ogłądanie Boga w wiekuistej ojczyźnie”²⁴ – oraz sposób jego osiągnięcia²⁵.

W słowie kierowanym do wiernych rozpoczynających pielgrzymkę przypomniany jest także cel, jakim jest polecenie Bogu spraw nie tylko osobistych, lecz także wspólnot do których należą: „Wyruszenie do sanktuarium, aby tam polecać Bogu własne sprawy i innych. Nie zapominajcie o naszej parafii, o potrzebach Kościoła i całego świata”²⁶. Pielgrzymowanie jest czasem, w którym każdy z pątników może i powinien na nowo uświadomić sobie, że przynależność do Kościoła, do wspólnoty dzieci Bożych, to dla każdego z jej członków ogromny zaszczyt i jednocześnie odpowiedzialność za tę wspólnotę. Każdy z nich bowiem mocą chrztu świętego uzdolniony został do tego, aby krocząc drogą chrześcijańskiej doskonałości, wielbił Stwórcę oraz pomnażał świętość Kościoła (zob. Rz 6, 3-4)²⁷.

Ofiarowany w intencji parafii i świata trud zdążania do miejsca świętego będzie wyrazem zarówno miłości do Boga, jak i pełnej, odpowiedzialnej miłości do Mistycznego Ciała Chrystusa – Kościoła. Eklezjalny charakter nawiedzania miejsc świętych możliwy jest dzięki działaniu Ducha Świętego, który przemieniając serca pielgrzymów, odradza, uświęca i urzeczywistnia jedność wspólnoty Kościoła. Postawa pielgrzymy pokonującego kolejne odcinki drogi powinna odznaczać się „wychodzeniem” naprzeciw potrzebom drugiego człowieka. Jest to sposobność do tego, aby pokonywać pokusę ucieczki i zamknięcia się w stworzony przez siebie świat bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego. Przez to chrześcijanin utwierdza się w cnotcie działania w miłości i otwarcia serca, zarówno na Boga, jak i na człowieka. Kościół pielgrzymujący bowiem, według zamysłu Ojca, ma udział w posłaniu Syna i Ducha Świętego. Zadaniem zaś Ludu Bożego jest uczynienie ludzi uczestnikami komunii Trójcy Przenajświętszej²⁸.

Wypełnianie przykazania miłości Boga i bliźniego jest realizacją zleconego wspólnocie Kościoła zadania ewangelizacji. Doświadczenie bliskości Wszechmocnego w wybranym przez Niego miejscu i odbywający się tam modlitewny dialog z Bogiem-Miłością sprawiają, że pielgrzymi otrzymują łaski potrzebne do zwycięstwa dobra i miłości w ich konkretnych sytuacjach życiowych²⁹. Zdążanie drogą prowadzącą na spotkanie z Chrystusem jest – używając słów Papieża Polaka – szukaniem nowych dróg wprowadzania Ewangelii we wszystkie dziedziny ludzkiej rzeczywistości, jest głoszeniem wiary i sprawiedliwości, jest życiem sprawami Kościoła na wzór Chrystusa, który umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie³⁰.

Kontynuując treści dotyczące realizacji powołania do ewangelizacji, warto zauważyć, że w obrzędzie błogosławieństwa pielgrzymów podkreślona również została ich rola względem tych, którzy w świętych miejscach przebywają stale. Im każdy z pielgrzymów, może zaoferować przykład swojej „wiary, nadziei i miłości. W ten sposób wszyscy, stali mieszkańcy i pielgrzymi, mogą się wzajemnie budować i ubogacać”³¹. Jako wspólnota jednego i powszechnego Kościoła Jezusa Chrystusa noszą w sobie wezwanie do bycia prorokami obecności Zbawiciela w świecie. Każdy z nich jest powołany do kroczenia drogą zbawienia i wzorem Syna Człowieczego prowadzenia nią innych. Celem pielgrzymującego Ludu Bożego jest bowiem dotarcie na ucztę niebieską, gdzie wszyscy zebrani usiądą przy stole Królestwa³².

Przybywający do sanktuarium wskazują na nie jako na „prorocki znak nadziei”³³. Ci, którzy żyją na stałe w sąsiedztwie miejsca świętego, patrząc na pielgrzymów, będą mogli wciąż dokładniej odnajdywać Boga – Źródło nadziei, który obiecuje niebieskie Jeruzalem bez łez, trudu i śmierci (Ap 21, 4). Odnaleziona dzięki świadectwu pątników – zwłaszcza chorych i cierpiących – nadzieja może poprowadzić tamtejszych mieszkańców do radości, która jest radością odnalezionego przebaczenia (Łk 15, 32), wizji zbliżania się do domu Pana (Ps 122, 1-9), zbliżania się do ołtarza Bożego (Ps 43, 4).

Każdy przeżywający radość z przebywania w miejscu wybranym przez Boga może ubogacać innych odnowionym doświadczeniem wspólnoty wiary i świętości, jaką jest Kościół. Obecna tam wspólnota słowa Pańskiego i sakramentów swoją postawą prostej i pokornej wiary może pozyskiwać bliźnich do zjednoczenia mocą Ducha Świętego z Chrystusem i braćmi. Ilustracją tej prawdy jest postawa Maryi, która przybywa do swej krewnej Elżbiety (Łk 1, 39-56). Maryjny szlak miłości Boga i wiary w Niego, jaki stanowiła droga na spotkanie z matką Jana Chrzciciela, która ucieleśnia siostry i braci całego świata, wskazuje na konieczność złączenia się z innymi więzami wiary i uwielbienia Wszechmocnego³⁴. Bogactwo sakramentów, łaski, miłosierdzia i miłości człowiek otrzymuje od Zbawiciela na drodze wiary, by przekazywać je zwłaszcza cierpiącym. Wiara z kolei umacnia się, gdy jest przekazywana.

Chrześcijanie wyruszający na pielgrzymi szlak powinni mieć ducha ewangelicznego. Bowiem Ten, o którego bliskość zabiegają, prosił swoich uczniów: „Gdy do jakiego domu wejdziecie, najpierw mówcie: Pokój temu domowi” (Łk 10, 5). Pokój i miłość, dzięki Duchowi Świętemu, są wlewane przez Boga w serce przybywającego do sanktuarium. Wszechmogący, według swojego zamysłu, pragnie dawać Siebie przez miłość (por. Rz 8, 32). Chrześcijanin doświadczający biblijnej prawdy: „Bóg jest miłością” (1 J 4, 8), aby trwać w zjednoczeniu z Bogiem, podejmuje się trudu miłowania, które jest przedłużaniem działania Trójcy Świętej.

Duch Święty, którego mocą sam Bóg prowadzi ludzi do swojego Królestwa, pobudza wiernych do opuszczenia miejsca zamieszkania i oderwania się od codziennego życia. Ożywia potrzebę pozostawienia obowiązków i odpoczynku oraz jeszcze bliższego zjednoczenia się z Chrystusem i tymi, których nakazał miłować. Otrzymujący taką łaskę wyruszają na pielgrzymi szlak, gdzie doznają Bożej opieki. Wracają jakby inną drogą, to znaczy wewnętrznie przemienieni. W ten sposób uwy-

datniona zostaje istota chrześcijańskiej pielgrzymki, jaką stanowi bycie „wędrującym zwiastunem Chrystusa”. Mówi o tym wprowadzenie do obrzędu błogosławieństwa pielgrzymów³⁵.

2. Prośba o opiekę Boga

Liturgiczne obrzędy rozpoczęcia i zakończenia pielgrzymki wielokrotnie zawierają prośbę o opiekę Bożą w czasie trwania pielgrzymki. Modlitwa o pomoc z nieba – jak akcentuje *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne* do obrzędów błogosławieństw³⁶ – tworzy strukturę błogosławieństwa. Jest to prośba skierowana do Ojca niebieskiego przez Jezusa w Duchu Świętym.

Wyrazem polegania na Opatrzności Bożej są pieśni proponowane do zaśpiewania w trakcie nabożeństwa rozpoczynającego pielgrzymkę. Są nimi: *Błogosław, Panie, nas; W drogę pokoju, wszelkiej szczęśliwości; Kto się w opiekę*³⁷. Sugerowane teksty podkreślają zależność stworzenia od Stwórcy i pragnienie pełnienia przez człowieka woli Boga. Akcentują one także pewność, że „kto się w opiekę odda Panu swemu, a całym sercem szczerze ufa Jemu, śmieie rzec może: mam obrońcę Boga, nie przyjdzie na mnie żadna straszna trwoga”. Opatrzność Boża bowiem nigdy nie myli się w swoich zrzędzeniach; na błaganie człowieka odpowiada oddalaniem wszystkiego, co mu szkodzi, oraz obdarowywaniem tym, co służy jego dobru³⁸.

Prawdę o niezawodnej opiece Wszechmocnego nad swoim Ludem akcentują modlitwy zawarte w nabożeństwie przed wyruszeniem w drogę. Wspominane są tam takie dzieła Boże, jak: przeprowadzenie Izraelitów suchą nogą przez Morze Czerwone, przyprowadzenie trzech Mędrców za przewodnictwem gwiazdy do miejsca narodzenia Syna Bożego, zgromadzenie w Chrystusie Jezusie rozproszonych dzieci oraz przyciągnięcie, za sprawą Ducha, wspólnoty Kościoła do Boga³⁹. Obecny w modlitwach element anamnezy – wspomniania dzieł Bożych dokonywanych w historii zbawienia – „nie tylko wiąże przeszłość z terażniejszością, ale równocześnie ożywia nadzieję zgromadzonych na zrealizowanie zanoszonych próśb”⁴⁰.

Wszystkie te wydarzenia, które świadczą o wiernej obecności Pana Boga pośród swojego Ludu, stanowią obraz symboliczny. Dostrzec w nim należy Ojca miłosierdzia, który: nieustannie błogosławi człowiekowi, towarzyszy mu na każdej drodze, słucha jego próśb, ochrania przez cały czas wędrowania. Bóg-Ojciec jest tym, który miłuje cudzoziemca, udzielając mu chleba i odzienia (zob. Pwt 2, 7; 10, 18; Joz 24, 17).

W modlitwach, które składają się na nabożeństwo rozpoczynające pielgrzymkę, zawarte zostały także treści mówiące o opiece Ojca niebieskiego nad dziećmi Bożymi nie tylko w czasie drogi do sanktuarium. Jego troska rozciąga się nad całym życiem każdego człowieka, który należy do Kościoła pielgrzymującego. Pielgrzymi proszą Wiecznego i Wszechmogącego Pana, do którego należy czas ludzkiego życia, o dar trwałego pokoju, który urzeczywistni się w wypływającym z Jego opieki poczuciu bezpieczeństwa. Jeden z tekstów mówi: „niech ci, którym w zdrowiu pozwoliłeś powrócić do zwykłych zajęć, pod Twoją opieką czują się bezpieczni”⁴¹. Błaganie takie zanoszone jest przed tron Najwyższego w czasie każdej Mszy świętej, w której

kierowana jest do Boga prośba, aby swój Lud pielgrzymujący na ziemi umacniał w cnotach wiary, nadziei i miłości⁴².

Chrześcijanie napełnieni Bożym pokojem mogą w swoim życiu realizować powołanie, jakim zostali obdarowani. Mogą oni bowiem cieszyć się świadomością, że są „wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem i narodem świętym” (1 P 2, 9). W praktyce oznacza to przyłączenie się do Jezusa i stawanie się coraz bardziej Jego wiernymi uczniami. W ten sposób każdy człowiek może nabierać pewności odnośnie do chrześcijańskiego powołania, jakim jest przejście od zniewolenia grzechem do wolności dzieci Bożych oraz spotkanie z Bogiem przez pełnienie Jego woli.

Postawę taką można scharakteryzować wyznaniem niestrudzonego Apostoła Narodów: „Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2, 20). Zrozumienie tej egzystencjalnej jedności pielgrzyma z Chrystusem i zdobywanie jej, pozwala pątnikowi sprostać przykazaniom, o których słyszał od Nauczyciela z Nazaretu⁴³. Każdy moment życia jest wówczas spotkaniem ze Zbawicielem. Jest darem Pana, zaproszeniem do odpowiedzi Jemu miłością i posłuszeństwem; bowiem „czy chwila obecna przynosi wesele, czy smutek, czy niesie zniechęcenie, czy czystą radość, przyjmuję chwilę obecną jako położenie, w którym Bóg chce mnie spotkać. (...) Budowanie w ciągu lat takiego nastawienia nie tylko przynosi własne wzbogacenie, ale przyczynia się do ogólnego spokoju we wspólnocie”⁴⁴.

Wspomniana wcześniej prośba pielgrzymujących o pokój jest odpowiedzią na wezwanie człowieka do szukania tego Boskiego daru. Jak powie Jan Paweł II, nikt bowiem „nie jest nigdy zwolniony od odpowiedzialności za szukanie pokoju i za wprowadzenie go w życie poprzez osobisty i wspólnotowy wysiłek. Boży dar pokoju jest również osiągnięciem i dziełem ludzkim, jest bowiem ofiarowany człowiekowi, aby go przyjął w sposób wolny i stopniowo realizował przez swoją twórczość. Ponadto, Opatrzność w swej miłości do człowieka nie opuszcza go nigdy, lecz pociąga lub naprowadza w tajemniczy sposób, nawet w najciemniejszych godzinach dziejów, na drogę pokoju”⁴⁵.

Czytania proponowane podczas biblijnych nabożeństw związanych z wyruszeniem pielgrzymki dobrano tak, by uwypuklić prawdę o wędrowaniu, poruszaniu się. Jest w nich ukazany Chrystus, którego wędrowanie jest pełnieniem woli Ojca i realizacją misji zbawienia. Zawarta jest w nich także prawda o Zbawicielu, który powiedział o sobie: „Ja jestem drogą” (J 14, 6) oraz treści wyrażające prawdę o ludzkim życiu, jako podążaniu Jego śladami. Do wymienionych w obrzędzie błogosławieństwa perykop *Pisma Świętego* należą między innymi fragmenty zatytułowane: *Udali się do Jerozolimy* (Łk 2, 41-51), *Sam Jezus przybliżywszy się szedł z nimi* (Łk 24, 13-35), *Pielgrzymujemy z daleka od Pana* (2 Kor 5, 6b-10), *Przystąpmy z sercem prawym, z wiarą pełną* (Hbr 10, 19-25) oraz starotestamentalny tekst (Iz 2, 2-5) związany z wezwaniem *Postępujmy w światłości Pana*⁴⁶. Wszystkie wymienione biblijne fragmenty stanowią zapowiedź ostatecznego spotkania człowieka z Bogiem. Człowieka, który wciąż przemierza drogę w kierunku urzeczywistnienia tego zjednoczenia⁴⁷.

Znając nieocenioną wartość opieki Boga, pielgrzymi nie tylko proszą o nią, ale także dziękują za nią. Duchowe życie chrześcijanina i całego Kościoła opiera się na kierowaniu do Ojca niebieskiego prośb i dziękczynienia. Jest w nich mowa o Królestwie Bożym, głoszeniu Ewangelii i owocach odkupienia (zob. 1 Tes 3, 9n; 5, 17n; Rz 1, 8n). Wyrażenie wdzięczności za szczęśliwy powrót stanowi główną myśl nabożeństwa kończącego pielgrzymkę zawartego w agendach liturgicznych diecezji opolskiej i katowickiej. Powracający pątnicy razem z witającymi ich przedstawicielami wspólnoty parafialnej swoją wdzięczność wyśpiewać mogą przez takie pieśni, jak: *Cóż Ci, Jezu, damy; Niech dziś z naszych serc i dusz; Kłaniam się Tobie* czy też uroczysty hymn *Te Deum*⁴⁸. Wszystkie wymienione liturgiczne pieśni podkreślają ogrom łaskawości Boga i oddają należną Mu chwałę. Pozwalają one człowiekowi wypowiedzieć jego doświadczenie zbawienia i głosić wspaniałość Wszechmogącego Stwórcy. Pozwalają zarazem pielgrzymom wyrazić ich radość ze zjednoczenia z Ojcem niebieskim. W ten sposób uwydatniają aspekty eschatologiczne i odzwierciedlają radość nieba⁴⁹.

Łaska zbliżenia się do Boga jest Jego darem, za który pielgrzym dziękuje i pragnie się odwzajemnić. Postawa taka – chroniąca przed samowystarczalnością i rzekomą wielkością – podoba się Stwórcy, który pouczył, aby trwać gorliwie na modlitwie, czuwając wśród dziękczynienia (Kol 4, 2). Wdzięczność bowiem „otwiera pewne wymiary rzeczywistości niedostępne na innej drodze. Pozwala uwierzyć, że mimo trudności życie ma sens i warto żyć. Wdzięczność nadaje też trwałość temu, co jest darem. Dar pozostaje w pamięci; bez wdzięczności musiałby zniknąć. Człowiek przepełniony wdzięcznością zapomina o sobie, a myśli o dobroci innych”⁵⁰. W ten sposób może towarzyszyć mu pamięć o Bogu, którego czyny może publicznie głosić.

Przekazywanie z podziwem i wdzięcznością wydarzeń zbawczych to pewna forma podziękowania. Takie zachowanie w Starym Testamencie określane było jako błogosławieństwo. Wyrażano nim relację między Jahwe a człowiekiem. Na błogosławieństwo Tego, który jest dawcą życia i zbawienia (Pp 30, 19; Ps 28, 9), człowiek odpowiada swoim błogosławieństwem. Zachwycony łaskawością Wszechmocnego dziękuje Mu (Dn 3, 90; 1 Krn 29, 10)⁵¹. W ten sposób łaska zjednoczenia z Bogiem otrzymana podczas pielgrzymki może trwać po jej zakończeniu.

W biblijnych czytaniach, wybranych do obrzędu błogosławieństwa pielgrzymów po powrocie z miejsca świętego, ukazane są osoby, którym Bóg okazał swoje miłosierdzie i które – za otrzymane dobro – wypełnia uczucie wdzięczności. Są nimi na przykład: uzdrowiony chromy (J 5, 1-15), uleczony niewidomy od urodzenia (J 9, 1-38) oraz nawrócony dworzanin etiopski (Dz 8, 26-35)⁵². Ci biblijni bohaterowie ilustrują dążenie pielgrzymów do poszukiwania Stwórcy, który sam wzywa stworzenia przed swoje oblicze, aby mieli udział w Jego Boskiej naturze (2 P 1, 4). Znajdując wyzwolenie od Złego i zjednoczenie z Panem, pątnicy przeżywają radość przemiany życia. Owocem poznania Wszechmocnego i bycia poznawanym przez Niego jest odnajdywanie się w roli głosiciela Dobrej Nowiny⁵³.

Otrzymane od Boga dobro zawsze zobowiązuje. Bóg czeka, aby człowiek odpowiedział miłością na Jego miłość. Miłosierdzie Boże z kolei nie ma końca a Ojciec niebieski nie przestaje nigdy pomagać swoim dzieciom. Stąd też zrozumiałe wydają się

treści zawarte w nabożeństwie *Obrzędów błogosławieństw* wzywające pielgrzymów do gorliwego wypełniania obowiązków chrześcijanina. W pełnieniu woli Boga pomagać ma głębsze przeżywanie chrześcijańskiego powołania, ze świadomością bycia wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, narodem świętym przeznaczonym do głoszenia dobroci Boga, który wezwał każdego człowieka z ciemności do swojego przedziwnego światła⁵⁴. Sumiennosc i pilność w postawie ucznia Chrystusa – o które pielgrzymi proszą we wspólnej modlitwie – ma objawiać się w posłuszeństwie Bogu na drogach życia, w nieustannym szukaniu ojczyzny wiecznej, rozpoznawaniu znaków Bożej obecności w każdej chwili życia, budowaniu „jednego serca i jednej duszy” we wspólnocie braci, w rozwoju pobożności⁵⁵. Powracający ze spotkania z Panem i braćmi pielgrzym zostaje wezwany, aby w codziennym życiu dawać świadectwo o zmartwychwstałym Chrystusie. Wydawanie takich owoców pozwala mu doświadczać treści wiary o zamieszkiwaniu Ducha Świętego w człowieku. Jest drogą przeżywania nowej formy pielgrzymowania, gdzie „sanktuarium” jest człowiek.

Analizy tekstów nabożeństw na rozpoczęcie i zakończenie pielgrzymki, jak też eksplikacja celów pielgrzymowania pozwoliło nam przekonać się, że pielgrzymowanie jest „nie tylko religijnym doświadczeniem, specyficznym objawieniem się Pana Boga swemu ludowi lub aktem kultu, ale jest również podstawową cechą życia, które swój cel osiąga w codzienności”⁵⁶.

Przypisy:

¹ Zob. A. Jackowski, *Współczesne migracje pielgrzymkowe w Polsce*, [w:] tenże i in. (red.), *Przestrzeń i sacrum. Geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu i migracji pielgrzymkowych*, Kraków 1995, s. 45-86. Autor stwierdza, że większość miejsc pielgrzymkowych (ok. 80%) związana jest z kultem maryjnym. Szczególne wartości religijne posiada Ziemia Święta. W Polsce znajduje ok. 500 sanktuariów pielgrzymkowych Kościoła rzymskokatolickiego, z których największą popularnością cieszy się Jasna Góra.

² *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej. Nabożeństwa, poświęcenia i błogosławieństwa*, H. Sobeczko (red.), Opole 1981; *Agenda liturgiczna*, Katowice 2005; *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 1, Katowice 1994.

³ *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 381.

⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, nr 48.

⁵ Termin „pielgrzym”, oznaczający człowieka odbywającego wędrowkę do miejsc kultu, pochodzi od łacińskiego „*peregrinus* – cudzoziemiec, nie osiadły”. Od najdawniejszych czasów pielgrzymką nazywano wędrowkę do miejsca świętego, by spełniać tam akty religijne (głównie o charakterze pokutnym). J. Ablewicz, *Pielgrzymka jako znak święty*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1983, t. 9, s. 13.

⁶ A. Darrieutort, *Cudzoziemiec*, [w:] X. Leon-Dufour (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Warszawa-Poznań 1995, s. 173.

⁷ T. Brzegowy, *Izrael pielgrzymujący*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1983, t. 9, s. 48; zob. także: G. Ravasi, *Abraham i Boży lud pielgrzymi*, tł. M. Brzezinka, „Communio” 1997, r. 17, z. 4, s. 12-14.

⁸ Zob. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwa Boga żywego* (8 maja 1999), [w:] M. Ostrowski (red.), *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych*, Kraków 2003, nr 5.

⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 2581.

¹⁰ *Ibidem*, nr 2101.

¹¹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (2001), Poznań 2003, nr 287.

¹² *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 381.

¹³ *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 184.

¹⁴ *Katechizm Kościoła*, op. cit., nr 675, 853.

¹⁵ Zob. *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 185.

¹⁶ B. Nadolski, *Liturgika. Sakramenty. Sakramentalia. Błogosławieństwa*, t. 3, Poznań 1992, s. 262.

¹⁷ E. Franklin, *Luke*, [w:] J. Barton, J. Muddiman (red.) *The Oxford Bible commentary*, Oxford 2001, s. 958.

¹⁸ *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 382.

¹⁹ Jan Paweł II, *Chrystus kresem wszelkiej wędrówki. Spotkanie z uczestnikami I Światowego Kongresu Duszpasterstwa Sanktuariów i Pielgrzymów*, „L'Osservatore Romano” 1992, r. 13, nr 7, s. 35-36.

²⁰ E. Staniek, *Bogactwo i piękno świata dobra*, Kraków 2004, s. 47.

²¹ Zob. Jan Paweł II, *Jubileuszowy Rok Odkupienia 25 III 1983 – 22 IV 1984*, Watykan 1985, s. 253.

²² J. Guillet, *Bóg*, [w:] X. Leon-Dufour (red.), *Słownik teologii*, op. cit., s. 95.

²³ *Agenda liturgiczna*, Katowice, op. cit., s. 465.

²⁴ *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 188.

²⁵ Zob. tamże, s. 185-186. Wśród psalmów proponowanych do odśpiewania podczas obrzędu błogosławieństwa pielgrzymów znajdują się *Psalm 24* i *Psalm 27*, mówiące o pragnieniu przebywania na zawsze w domu Pana, który spełnia to pragnienie człowieka rąk nieskalanych i czystego serca, a którego dusza nie lgnie do marności.

²⁶ *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 381.

²⁷ Zob. W. Świerzawski, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, Wrocław 1984, s. 147-153; *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1994, s. 56. Podczas dialogu, jaki ma miejsce na początku obrzędu chrztu dzieci, celebrans przypomina rodzicom i chrzestnym dziecka przyjmującego ten sakrament o obowiązku wychowania go w wierze, aby mogło miłować Boga i bliźniego.

²⁸ *Katechizm Kościoła*, op. cit., nr 850.

²⁹ I. Bochyński, *Teologiczne treści błogosławieństw sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu religijnego w świetle odnowionych Obrzędów Błogosławieństw*, Łódź 1998, s. 153-155.

³⁰ Jan Paweł II, *Przesłanie Ojca Świętego do osób konsekrowanych*, „L'Osservatore Romano” 1997, r. 18, nr 7, s. 42; zob. tenże, *Telegram Ojca Świętego z okazji pielgrzymki ludzi pracy do Matki Bożej Piekarskiej*, „L'Osservatore Romano” 1997, r. 18, nr 8-9, s. 51. Papież ukazując prawdę, że pielgrzymowanie jest włączaniem się w życie Kościoła i zyskiwaniem nowych łask do pracy apostołskiej, powiedział: „Waszym pielgrzymowaniem włączacie się w 46. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, który dzisiaj rozpoczyna się we Wrocławiu (...) Chrystus dając nam siebie, ożywia naszą miłość i uzdalnia nas do służby bliźnim”.

³¹ *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 184.

³² *Katechizm Kościoła*, op. cit., nr 1344.

³³ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Sanktuarium. Pamięć, obecność i prośbota Boga żywego*, [w:] M. Ostrowski (red.), *Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych*, Kraków 2003, s. 121.

³⁴ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*, [w:] *Duszpasterstwo pielgrzymów*, op. cit., s. 95.

³⁵ *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 183.

³⁶ *Ibidem*, s. 17.

³⁷ *Agenda liturgiczna*, Katowice, op. cit., s. 464-465; *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 381-382.

³⁸ *IX Niedziela Zwykła. Kolekta*, [w:] *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 250.

³⁹ *Obrzędy błogosławieństw*, op. cit., s. 188; *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 382.

⁴⁰ B. Nadolski, *Liturgika. Eucharystia*, t. 4, Poznań 1992, s. 130.

⁴¹ *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, op. cit., s. 383.

⁴² Jako przykład posłużyć mogą fragmenty Modlitw Eucharystycznych: „Utwierdź w wierze i miłości Twój Kościół pielgrzymujący na ziemi” (*III Modlitwa Eucharystyczna*, [w:] *Mszal rzymski*, op. cit., s. 325); „Ty nie zostawiasz nas samych na drodze życia, ale pośród nas żyjesz i działasz. (...) dziś przenikasz swój Kościół, pielgrzymujący na świecie, światłem i mocą swojego Ducha. Przez Chrystusa, Twojego Syna i naszego Pana, prowadzisz nas na drogach czasu ku doskonałej radości swojego Królestwa” (*V „A” Modlitwa Eucharystyczna*, [w:] *Mszal rzymski*, op. cit., s. 334); „Jezus przyobiegał nam, że Duch Święty będzie zawsze z nami, i będzie nam pomagał żyć z Tobą” (*II Modlitwa Eucharystyczna w Mszy z udziałem dzieci*, [w:] *Mszal rzymski*, op. cit., s. 360).

⁴³ Zob. H. Langkammer, *Pielgrzym Jezus i jego pierwsi naśladowcy*, „Communio” 1997, r. 17, z. 4, s. 27-29.

⁴⁴ G.B. Hume, *W poszukiwaniu Boga*, tł. T. M. Micewicz, Warszawa 1983, s. 167.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Pokój – dar Boga powierzony ludziom. Orędzie na XV Światowy Dzień Pokoju 1982*, [w:] Ośrodek Studiów i Dokumentacji Katolickiej, *Orędzia na Światowy Dzień*

Pokoju Papieża Pawła VI i Jana Pawła II (1. 01. 1968-1. 01. 1983), Warszawa 1983, s. 174.

⁴⁶ *Obrzędy błogosławieństw*, *op. cit.*, s. 185.

⁴⁷ Por. G.B. Hume, *Droga pielgrzyma, Notatnik duchowy*, tł. I. Wyrzykowska, Warszawa 1987, s. 27. Autor podkreśla postawę Boga względem człowieka: „Lepiej będzie, jeśli odejmiemy od koncepcji poszukiwania przez nas Boga, a zamiast tego będziemy myśleli, że to Bóg przychodzi, żeby nas znaleźć, bo wszak tak jest w istocie. To my się zgubiliśmy. To Bóg nas szuka. Potrzebuje nas (...) pielgrzym wędruje przez całe życie, często jak człowiek chromy, czasami zbity z tropu, niekiedy zupełnie zagubiony; pielgrzym całkiem nieświadomie szuka chwilami czegoś lub kogoś, żeby nadać sens życiu, a już na pewno, żeby nadać sens śmierci. Może odkryć, że Bóg przemówił na wiele sposobów, ale najdobitniej przez Syna, a zobaczyć Syna oznacza to samo, co zobaczyć samego Ojca”.

⁴⁸ *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, *op. cit.*, s. 383; *Agenda liturgiczna*, Katowice, *op. cit.*, s. 465-466.

⁴⁹ M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, tł. L. Balter, Poznań 1999, s. 202.

⁵⁰ A. Dylus, *Wdzięczność*, [w:] A. Zuberbier (red.) *Słownik teologiczny*, Katowice 1988, s. 356.

⁵¹ A. Ridouard, J. Guillet, *Dziękczynienie*, [w:] X. Leon-Dufour (red.), *Słownik teologii*, *op. cit.*, s. 257.

⁵² *Obrzędy błogosławieństw*, *op. cit.*, s. 192.

⁵³ Jan Paweł II, *Chrystus kresem*, *op. cit.*, s. 35.

⁵⁴ *Obrzędy błogosławieństw*, *op. cit.*, s. 190.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 194-195.

⁵⁶ G. Ravasi, *Abraham i Boży*, *op. cit.*, s. 21.

Services opening and closing pilgrimages on liturgical agendas

(SUMMARY)

This article presents the theological and liturgical aspects of religious services held at the beginning and at the end of pilgrimages, which are most frequently used by parish priests as part of liturgical practices. The purpose of a pilgrimage is reflected in the service liturgy. Prayerful petitions to God's help are voiced during and after the pilgrimage to remind the faithful that they should incessantly be in a state of thanksgiving prayer to God.

A service at the beginning of the pilgrimage reminds the faithful that they have embarked on a journey. The aim of this journey is to obtain graces that strengthen their faith, bring about spiritual renewal and zealous acts of mercy. Prayers encourage the pilgrims to entrust their own personal concerns, as well as affairs of their communities, families, parishes, the Church and the world, with the Most Holy Trinity. Effort put into the pilgrimage in the course of which the faithful journey to places chosen by God, is an expression of their love for God Almighty and the Church.

The blessing given at the beginning of a service shows the pilgrim's attitude towards those who permanently reside close to the sanctuaries. The faithful can give a testimony of their faith, hope and love. Throughout their journey to various shrines and spending time there in prayer, pilgrims are an image of the People of God, travelling to His house.

God's help is certainly needed to fulfil these goals. The services show how God always leads His people to salvation. Biblical readings chosen for these services present the Son of God always following the Will of God and thus fulfilling His mission of salvation. Christians should follow Christ's footsteps, which will protect them from deviating from the right path. During the pilgrimage everyone shows their gratitude to God for His greatness. Therefore pilgrims learn to see His goodness every day and to thank Him for every moment of their lives. The pilgrims also learn to live according to the Truth. Graces they obtain from the Father, the Son, and the Holy Spirit, oblige them to fulfil their duties as Christians with greater zeal.

The article presents services held during the pilgrimage which are attended in order to make the pilgrims understand that their journey to meet God and their meeting with Him is not only a religious practice and an experience of a union with the Holy Trinity. It is the very essence of their daily life.

ks. Paweł Maciaszek, dr
Instytut Teologiczny
Częstochowa